

"ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא גביע באמתחת בנימין" (מד, יב)

אמר הרה"ק הישועות משה מויזניץ זי"ע, 'ויחפש' - בחיפוש דרכים ובחיקור מעשים לשוב לה' ניכר ההבדל בין 'הגדול' - מי שהשגותיו גדולות, שהוא יודע תמיד שהוא רק 'החל', ועומד עדיין בתחילת הדרך בעבודת ה', לבין הקטן בדעת שתמיד נדמה לו שהוא 'כילה' - שהוא כבר גמר ועשה די צרכו, והוא כבר מושלם.

אורחות חיים, ילקוט מאיש לרעהו

א נקודל'ה

"ויהי כי באנו אל המלון ונפתחה את אמתחתינו והנה כסף איש בפי אמתחתו כספנו במשקלו ונשב אתו בידנו" (מג. כא)

הפסוק נפתח עם 'ויהי' שהוא לשון צער, לרמז שכשאדם נפטר מזה העולם והולך אל 'המלון' שבו ילון לעולם, אז 'ונפתחה את אמתחתינו' - פותחים את הפנימיות שלו ואת האמת שתחתיו, וזה 'אמתחתינו' - אותיות "אמת תחתינו" ויהנה כסף איש בפי אמתחתו - כי אז הכסף של האדם שהלך לעולמו מקבל פה, ומעיד מה האיש עשה בעולם הזה עם כספו, ומה הייתה הכוונה האמיתית בכל הכספים שנתן, שזה 'אמתחתו'. ואז 'כספנו במשקלו' - כי שוקלים בבית דין של מעלה בכף המאזנים מה המעשים שעשה עם כל הכסף, אם היו דברים טובים או רעים, ועל זה 'ונשב אתו' - כי הוא מקבל אז שכר או עונש. והכל 'בידינו' - בעולם הזה זה עדיין בידיים שלנו לעשות צדקות ודברים טובים ולעזור לאחרים עם הכסף, או להניח אותו במקומות פחות טובים.

וללוי אמר, ילקוט מאיש לרעהו

"ויהי מקץ"

שלש מן השאלות המוזכרות בגמרא שבת שכל אדם נשאל בשעה שמכניסים אותו לדין בבית דין של מעלה אחרי מותו, מרומזות בתיבת 'מקץ', כי 'מקץ' זה ראשי תיבות, משא ומתן, קביעת עיתים, ציפית לישועה.

ילקוט מאיש לרעהו

"ויוסף הוא השליט על הארץ הוא המשביר לכל עם הארץ" (מב, ו)

יש שתי סוגי מושלים, יש מושל שמושל על ידי זה שמשליט את כוחו הרב על אנשים, ויש מושל שהוא הולך במידת הטוב, ועל ידי זה הוא שולט, כאן התורה סיפרה לנו שיוסף היה שליט מכח זה שהוא היה 'המשביר לכל עם הארץ' ולא בחיל ובגבורה.

הדרש והעיון

"ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמותך" (מא, לט)

פרעה אומר ליוסף הצדיק שנכון שאמרת שהקב"ה הוא זה שגילה לך את הפתרונות אבל הלא תדע שהשי"ת נותן חכמה לחכמים, ולכן מסתמא גם אתה בעצמך חכם גדול, כי לולי זאת לא היו מגלים לך מן השמים דברים רמים כאלו.

אהל יעקב

"ויאמר אלהם מרגלים אתם" (מב, ט)

לכאורה למה היה יוסף צריך לצער את אחיו? אלא הטעם הוא כי יוסף ראה בחלומם שרק אחיו משתחוים לו, ובאמת, הרי כל מצרים השתחוו לו, ולמה הראו לו מן השמים רק את אחיו משתחוים לו, מזה הוא הבין שמן השמים רצו לצער רק את אחיו ולכן הראו לו בחלומם רק את אחיו משתחוים לו, ובכן עשה את רצון השם, ואמר להם מרגלים אתם למען לצער אותם.

אמרי שפר

והכלי יקר מתרץ תירוץ אחר ומביא שיוסף עשה זאת בכוונה כי הוא רצה שלא יהיה להם זמן פנוי ללכת לחפש אחריהם כי אז יתברר להם שהוא יוסף, לכן ישר כשבאו התחיל להאשים אותם שהם מרגלים וכך לא יהיה להם פנאי לחפש אותו.

כלי יקר

הגיליון לזכות ולבריאאות אדונינו מורינו
ורבנו ר' ישכר דוב בן מרים שליט"א

"ויאמר פרעה אל יוסף ראה נתתי אותך על כל ארץ מצרים" (מא,מא)

לכאורה הפסוק הזה מיותר, מה בא פרעה להשמיע לנו בזה? הרי פסוק לפני הוא כבר אומר "אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי רק הכיסא אגדל מִמֶּנִּי" אלא הכוונה הוא כך: פרעה ראה את גודל החכמה של יוסף, והיות ולא מצא באמת איש חכם כמוהו, עשה אותו לשר ומשנה, אבל בליבו הוא פחד שאולי ברבות הימים הוא ימרוד בו וירצה גם את כיסא המלוכה, לכן אמר לו בפסוק הקודם, "רק הכסא אגדל ממך", אבל פרעה רצה להדגיש לו את זה עוד יותר, לכן אמר לו, "ראה" והתבונן היטב "נתתי אותך על ארץ מצרים", שאני הוא זה שנתתי לך הכבוד הזה, על כן אל תהיה כפוי טובה לקום נגדי, וזה גם מה שאמר אחר כך "ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים" (מא,מד), פרעה רצה להגיד בזה ליוסף, שמלבדך אני לא ירא ולא חת, כי אין שום איש אשר נמצא בארצי שיהיה לו את היכולת למרוד בי, אבל הדאגה שלי הוא רק ממך היות ואין נכון וחכם כמודך, לכן הנני מדבר על ליבך, לבל תשכח כי "אני נתתי אותך על ארץ מצרים".

מחשבת חושב

"ויאמר פרעה אל יוסף ראה נתתי אותך על כל ארץ מצרים" (מא,מא)

פרעה בחן את יוסף אחרי שהוא הודיע לו כי הוא ימלוך על ארץ מצרים והוא לא ראה שום שינוי במבטו, לכן הוא רצה לעורר אותו ואמר לו "ראה נתתי אותך", וכן "ויסר טבעתו", וכשראה שגם הדברים אלו לא עשו רושם על יוסף, חשב פרעה שאולי יוסף דואג מהשרים, מה הם יגידו על בחירתו ואולי יתנגדו לזה, לכן אמר לו אני פרעה שאין לך לפחד, ואם תדאג מזה שלא יקשרו קשר עליך, אמר לו 'ובלעדיך לא ירים איש את ידו', ולכן גם קרא את שמו 'צפנת פענח', כדי להגיד שלפניו נגלו הנסתרות והתעלומות כך שלא יעיזו לקשור קשר נגדו במסתרים מפחד שהוא יידע הכל, וכדי לקחת מיוסף את הדאגה האחרונה שלו על זה שהוא היה עבד אצל אשת פוטיפר וככה היא תשפיל את כבודו, נתן לו פרעה את אסנת בת פוטיפר לאשה, כך שגם היא וגם בעלה ישמרו על פיהם היות ולא ירצו להשמיץ את שם חתנם.

ליקוטי בתר ליקוטי, שפת היריעה

"וישלח פרעה ויקרא את יוסף ויריצוהו מן הבור ויגלח ויחלף שמלותיו" (מא,יד)

אומר רש"י: "מפני כבוד המלכות". ויש להקשות, וכי לולא כבוד המלכות לא היה צריך יוסף לגלח, אחר שהיה כל כך הרבה זמן בבית האסורים ולא התגלח אלא אפשר לבאר על פי דברי הגמ' במסכ' ראש השנה (י'), שיום יציאת יוסף מבית האסורים היה ראש השנה. ולפי זה מובן, שאילו לא כבוד המלכות לא היה יוסף יכול לגלח את שערו, מפני קדושת היום, ורק מפני שיש כאן כבוד המלכות וסכנה לנפשו הותר יוסף בגילוח כדי שלא יהרגנו פרעה.

אוצר הפנינים

א זיס ווארט

"והדליקו נרות בחצרות קדשך"

שואל ה"חתם סופר" בנוסח "על הנסים" אנו אומרים "ופינו את היכלך והדליקו נרות בחצרות קדשך". נוסח זה לכאורה תמוה, שהרי הדלקת המנורה הייתה בפנים ההיכל, ולא ב"חצר", ואם כן מדוע אומרים "והדליקו נרות בחצרות קדשך", כאילו ההדלקה בחוץ, בעזרה? ומסביר החתם סופר כך: אכן, ההדלקה הרגילה של המנורה הייתה בהיכל; אך כשבאו להדליק לראשונה לאחר הניצחון על היוונים, לא יכלו להדליק בהיכל, כי היה מלא בעבודה זרה; ולכן, עד שפינוהו, הדליקו תחילה בחצר, בעזרה, לכן נאמר "והדליקו נרות בחצרות קדשך". ואדרבה, כך גם התפרסם יותר הנס, כי זכו לראותו לא רק הכהנים בהיכל, אלא גם שאר העם. ולכן, גם כשתיקנו לדורות, תיקנו להדליק בחוץ, על הפתחים, בפרסום. ומוסיף על כך החתם סופר, שלפי זה מיושבת גם היטב קושייתו המפורסמת של הבית יוסף; כידוע, הבית יוסף מקשה, מדוע מדליקים שמונה ימים, הרי ליום אחד הספיק השמן גם אלמלא הנס, וא"כ צריך היה להדליק שבעה ימים בלבד? אך לפי האמור מיושב היטב, כי מה שהספיק השמן ליום אחד, הוא דווקא להדלקה רגילה הנעשית בתוך ההיכל, שהוא מקום סגור ללא רוחות, אך כשהוציאו את המנורה לחוץ, הואיל ויש שם רוחות, לא היה אמור להספיק אף ליום אחד אלמלא הנס; ובזה מוסבר היטב רצף הלשון- "והדליקו נרות בחצרות קדשך", ומתוך כך "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו...". שמונה ולא שבעה.

חתם סופר

בס"ד
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יַעֲקֹב וְגו', יוֹסֵף אֵינְנוּ וּשְׁמַעוֹן אֵינְנוּ וְאֵת
בְּנֵימִין תִּיקַּחוּ, עָלֵינוּ כֹּלְנָה" צ (מב, לו)

המלים "עלי היו כולנה" לכאורה מיותרות – מה בא יעקב לומר במלים אלה? ראיתי בשם הגר"א כך (על דרך הרמז): בפרשת תולדות, בשעה שחשש יעקב שיבואו עליו צרות עקב לקיחת הברכות, אמרה לו רבקה "עלי קללתך, בני"; ובאה לרמוז לו, שנגזר עליו בחייו לסבול שלוש צרות מרכזיות ותו לא, וצרות אלה כלולות בראשי התיבות "עלי" – "עשיו, לבן, יוסף". רבקה רמזה לו, אם כן, שאלה יהיו צרותיו, וזהו "עלי קללתך" – תסבול משלוש צרות, עשיו לבן ויוסף. ולכן אומר כאן יעקב, "עלי, היו כולנה" – אותן ראשי תיבות "עלי", כבר התקיימו בי כולן – סבלתי מרדיפת עשיו, רמאות לבן ומות יוסף; אל תוסיפו על צרות אלה גם מיתת בנים אחרים, ואל תיקחו ממני את בנימין.

הגר"א

"ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות" (מב, ז)

הרד"ק מפרש שיוסף הצדיק פחד אולי אחים שלו יכירו אותו, ולכן התנכר להם בדבריו ודיבר אליהם קשות ובכעס. הרה"ק האמרי אמת זי"ע הוסיף, שהאחים הכירו את יוסף שהיה בטבע ואיש טוב ועדין כמשי - ככתונת פסים ובכדי לדבר אליהם קשות – יוסף היה חייב להתנכר לטבעו. לכן לא עלה בדעתם שהדובר אליהם הוא יוסף.

ליקוטי יהודה

"וישלח פרעה ויקרא אל יוסף ויריצוהו מן הבור"

כשמתבוננים בפרשה, יושב לו אדם בבית האסורים מזה ימים ימימה, את אור השמש לא ראה, וחופש לא ניתן לו כלל... ויהי מקץ י"ב שנה ניתן לו איזה צד שחרור, ולא עוד אלא שנתנו לו רשות לבוא אל המלך בכבודו ובעצמו לדבר עמו, וכי יצטרכו להריצו, הרי מעצמו ירוץ בכל כוחו לבוא אל המלך להתנפל לפניו ולהתחנן על נפשו... ומה כתוב כאן – ויריצוהו – שלא הלך מעצמו אלא הוצרכו להריצו אל המלך, מכאן נראה גודל בטחונו של יוסף הצדיק שהאמין והכיר שהכל בידי שמים, וישחררו מביית האסורים יהיה באותו רגע שנכתב בשמים – לא לפניו ולא לאחריו, ומה לו למהר ולרוץ בחינם, על כן הוצרכו עבדי פרעה להריצו..

הרה"ק מאוסטרובה זי"ע

"כלנו בני איש אחד נחנו כנים אנחנו לא היו עבדיך מרגלים" (מב, יא)

כתב הבעל הטורים, שבמסורה יש ג' פעמים את המילה 'נחנו' 1. כאן בפסוק, 2. 'נחנו נעבור חלוצים' 3. 'נחנו פשענו ומרינו', הרה"ק הישמח משה זי"ע מפרש את דבריו של בעל הטורים על פי מה שחז"ל אומרים במדרש ש"בדורו של דוד היו הולכין למלחמה ונופלין על שהיו ביניהם בעלי לשון הרע, אבל בדורו של אחאב, על אף שכולם עובדי עבודה זרה היו, היו יוצאין למלחמה ונוצחין משום שלא היו בהם בעלי לשון הרע". על פי זה מבאר הישמח משה את דבריו של בעל הטורים 'כולנו בני איש אחד נחנו' - כי מאחר שהאחדות שוררת בינינו, אז גם אם ח"ו 'נחנו פשענו ומרינו' ולא מתנהגים כראוי, אף על פי כן 'נחנו נעבור חלוצים' - ונוכל תמיד לנצח בכל המלחמות.

ואמר הרה"ק מלובלין זי"ע, שאם אכן נהיה במצב של 'כולנו כאיש אחד', אז יכול להיות מצב של 'נחנו' - תהיה לנו קורת רוח ומנוחה מכל הצרות, היגון והאנחה, כי האחדות מגינה ושומרת על כולנו.

משמרת איתמר

"וירא יוסף את אחיו ויכירם ויתנכר אליהם" (מב, ז)

לכאורה מה הייתה המטרה האמיתית של יוסף כשנהג באחיו בניכור ובזרות כפי שנהג? ידוע הוא, שבעל תשובה אמיתי הוא מי שמגיע לאותו מצב בדיוק כפי שהיה בו בשעת חטאו הראשון, והפעם נמנע מלחטוא מפרש הספורנו שיוסף כיוון במעשיו להביא את האחים לידי תשובה שלמה על חטאם, יוסף גלגל את הדברים בצורה כזו, שהאחים יגיעו למצב דומה מאוד למצב שהיה במכירתו ולכן יוסף מכנס את אחיו ובאופן עקבי מעדיף את בנימין הצעיר על פני שאר האחים, וכך הוא מביא אותם למצב של קנאה מתמדת באח הצעיר, כפי שהיה בזמן מכירת יוסף; לאחר מכן, הוא נותן להם הזדמנות "להיפטר" מאותו אח צעיר – הוא שם אצלו את הגביע וכל הסימנים מעידים על כך שבנימין אכן גנב את הגביע ומסכן את שאר אחיו, כך שהיו לאחים כל הצידוקים לקבל את הצעת השליט שלפיה בנימין יענש ויישאר במצרים וכשהאחים גילו גדלות נפש ומסרו נפשם על בנימין, למרות הקנאה שהתעוררה ולמרות הצידוק ההלכתי להשאירו, התגשמה התכלית הבאתם לידי תשובה שלמה על מכירת יוסף. וכשראה יוסף כך, נתגלה אל אחיו.

ספורנו

"לא ראיתי כהנה בכל ארץ מצרים לרע" (מא, יט)

למה פרעה היה צריך לציין את הפרט זה? אלא, פרעה ציין את זה ליוסף כדי שלא יחשוב שהחלום שחלם המה מחשבות שחשב במהלך היום, לכך אמר לו שלא ראה כהנה בכל ארץ מצרים, אם כן מן הסתם לא הרהרתי בזה, ובוודאי בא חלומי מן השמים.

כתנות אור

"ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חולם" (מא א)

"ויהי" - לשון צער, "מקץ שנתים ימים" - כאשר בסוף ימיו של האדם "ופרעה חולם" - מתגלה לו (מלשון כי פרוע הוא) שכל ימיו היה חולם.

הרה"ק ר"א ממיקולאיב זצ"ל

"ויהי בבוקר ותפעם רוחו וישלח ויקרא את כל חרטומי מצרים... ואין פותר אותם לפרעה" (מא, ח)

מפני מה מהר פרעה לקרוא לחכמים שיפתרו לו את חלומותיו? והרי חלומות שווא ידברו ויתכן שהחלומות הם דברי שטות והבל! אלא, פרעה ידע שאדם חולם בלילה רק על דברים שחשב עליהם ביום, כפי שאמרו חז"ל שאין מראים לאדם אלא מהרהורי לבו, כאשר ראה פרעה בחלומו דבר בלתי הגיוני, פרה אוכלת פרה, שלא כדרכה, ושבלים האוכלות שבלים שאין זה מדרכם, ידע פרעה שהוא מעולם לא חשב על דבר כזה, וממילא אין זה חלום רגיל, אשר בו מראים לאדם מהרהורי לבו, מכך הסיק פרעה שזהו חלום מיוחד, חלום נבואי ומשום כך ביקש למצוא פתרון אשר יניח את דעתו ויסביר לו את פשר החלום הנבואי שחלם.

טעמא דקרא

"ויתאפק ויאמר שימו לחם" (מג לא)

"ויתאפק" - אם יהודי מתאפק מלמלא את הנאותיו, "ויהאמר שימו לחם" - אומר הקב"ה השפיעו לאדם זה כל טוב. ולא רק כשמתאפקים מדברים אסורים הדבר כך, אלא גם שמתאפקים מדברים מותרים וענייני רשות לכבודו ית'. כי יש לכל אחד חשבון בשמים כמה הנאות ותענוגים הוא צריך לקבל, וכמה צער ועגמת נפש.

נתיבות שלום

"וישתחו לו... ויכירם ויתנכר אליהם" (מב, ו-ז)

לכאורה כשהתגלה אליהם, אמר להם שאין בלבו עליהם, ואם כן, מדוע כשהשתחו לו התנכר אליהם, ולא גילה להם מי הוא? חלומותיו של יוסף על אחיו הראו, כי אחי יוסף ישתחו אליו. האחים כעסו מאד על כך, ולכן מכרוהו לישמעאלים. טבעם של בני אדם הוא, שכאשר אדם מנצח את חברו, החבר חש השפלה על כך שהוא נוצח, ונגרמת לו עוגמת נפש רבה. כשהגיעו אחי יוסף למצרים והשתחו לפניו, הכיר אותם יוסף, והבין שזהו אשר ראה בחלומותיו. אך בצדקותו הרבה התנכר אליהם באותה עת, מכיון שלא רצה להשפילם, שכן, אילו היה מגלה להם כשהשתחו לפניו, שהוא יוסף אחיהם, הייתה נגרמת להם עוגמת נפש גדולה, כשהיו נוכחים לראות שהם נוצחו ויוסף צדק בחלומותיו. למרות שיוסף חפץ בכל מאדו להתגלות לאחיו, כבש את רצונו והתנכר אליהם לעת עתה, כדי שלא לביישם.

קדושת לוי

חנוכה

"על הניסים ועל המלחמות" - חנוכה

לכאורה למה אנו מודים על המלחמות ולא על הניצחונות? אלא אומר השפת אמת יסוד ענק "ועל המלחמות" - יהודי קם בבוקר למלחמת היצר, - הקב"ה לא מחפש את הניצחונות אלא את "המלחמות" ואת המאבק ביצר הרע והניסיון להתגבר עליו.

שפת אמת

הדלקת הנרות

"אש" - מרמז על הקב"ה - אורו של עולם, "שמן זית" - כתוב שישראל נמשלו לשמן זית, מה שמחבר בין האש לשמן זית זאת ה"פתילה" - שזה אותיות "תפילה" - התפילה היא זאת שמחברת אותנו לאבינו שבשמים.

מפי ר' אלימלך בידרמן